

OHLASY, POLEMIKA

KRÁTKÉ ZAMÝŠLENÍ NAD HLASY PO ZÁSAZÍCH STÁTU DO BANKOVNICTVÍ

ALENA BLAŽKOVÁ

Bankovníctví, resp. lidé, pro něž se půjčování peněz (zjednodušeně řečeno) stalo hlavní obživou, bylo vždy středem zvláštního zájmu ostatního obyvatelstva. Příčinou byla zejména skutečnost, že v této sféře ekonomiky se zisky dosahované bankéři zdají být „bezpracné“ a tudíž „nespravedlivé“. Faktem je i velký vliv největších bankéřů na společenský a politický systém, a to počínaje minimálně od nástupu Rotschildů a jejich ovládnutí pěti finančních center novověké Evropy – Frankfurtu, Neapole, Vídně, Londýna a Paříže, čímž jejich vliv na politická rozhodování přesáhl hranice tehdejších států a stal se fenoménem minimálně evropského rozměru. Tato úspěšná rodina byla díky svému úspěšnému podnikání tak nenáviděna, že se nepochybně stala jedním z kořenů moderního antisemitismu¹ a byla i velkou inspirací pro Karla Marxe a jeho rozbor tzv. kapitalismu minulého století². Ať se však zastánci snah o státní (právní) zásahy do bankovníctví za-

¹ viz. Arendtová, H.: Původ totalitarismu, Praha 1996, např. str. 61–83

² např. známý Marxův esej citovaný např. Johnsonem : Intelektuálové, Praha 1995, str. 68: „Žid podplatil křesťana a přesvědčil ho, že 'zde dole na něj čeká jiný osud – stát se bohatším než jeho sousedé' a 'svět je směnárnou'. Že politická moc se stala 'otrokem' moci peněz. Proto řešení bylo ekonomické. 'Žid –finančník' se stal 'univerzálním protispolečenským prvkem současnosti' a k tomu, aby se 'Žid stal nepřijatelným', bylo třeba zrušit 'předběžné podmínky', 'základní předpoklad' onoho druhu peněžních aktivit, které ho stvořily. Skončujte s židovským poměrem k penězům a Žid a jeho náboženství i zkažená verze křesťanství, kterou vnutil světu, zmizí: 'Pokud se náš věk vymaní ze smlouvání a peněz, tedy ze skutečného a praktického židovství, osvobodí sám sebe.'“

klínali do jakýchkoliv formulek, prvotním podnětem pro jejich závěry byl jistý typ závislosti a pocit nespravedlnosti bankéřských výdělků.

Dalším podnětem a argumentem zastánců regulačních opatření v bankovní sféře se staly někdy více, někdy méně časté bankovní skandály, které plynou z toho, že jako v jiných odvětvích ekonomiky pracují i v bankovním sektoru lidé s podvodnými, defraudačními a podobnými nekalými úmysly. V našich dnešních podmínkách je asi tato stránka věci hlavním rezonátorem hlasů po větším dohledu státu nad bankovníctvím.

Z výše uvedeného stručného výčtu, jenž si v žádném případě nečiní nárok na úplnost, vyplývá, že jsou to především soukromé (soukromo-právní) aspekty bankovního podnikání, jež přitahují zraky veřejnosti. A vzhledem k tomu, že politikové jsou na voličských hlasech „veřejnosti“ závislí, o těchto názorech hovoří a pokoušejí se je realizovat vznášením různých legislativních návrhů v parlamentu či jinde³.

Zásahy veřejné moci do bankovníctví (ve smyslu systému peněžních ústavů, jejichž hlavním smyslem bylo a bude půjčování či směna peněz) se zde stávají politicko-právní otázkou regulace jinak nepochybně soukromo-právních vztahů, vznikajících smluvní cestou na základě soukromo-právně již upravených pravidel hry⁴. Zde může jít opravdu o debatu až ideologickou; stručně řečeno proti sobě stojí liberální názor, že je na každém z nás, kam složí své úspory, zda je schopen si sehnat úvěr atd. a není možné, abych se poté, co „naletím“ či „moje“ banka zkrachovala, dovolával ingerence státu (vyjma otázky trestně-právní, kde o státním vlivu nelze pochybovat; avšak z hlediska trestního práva jde o složitý problém, neboť „chytrá“ jednání bankovních podvodníků většinou není jednoduché subsu-movat pod skutkovou podstatu toho kterého zákonem definovaném trestného činu a hlavně jeho spáchání dokázat) proti stanovisku, že řádný chod bankovních služeb je kromě „nás“ i věcí státu (práva).

Zvláštní kapitolou v bankovníctví jsou speciální, státem zřizované instituce, jež se nejčastěji nazývají „Národní banky“ (např. Bank of England). Zrod těchto bank byl a je předmětem mnohých diskusí, neboť za jejich zřízením nestojí nic menšího než monopol státu na vydávání peněz. Tedy fenomén, na nějž jsme si již bezpochyby zvykli a o němž snad ani nejsme ochotni být jen uvažovat, natož diskutovat. Výlučné právo státu vydávat peníze však tak samozřejmě při hlubším rozmyslu nemusí být. „Neexistuje žádné odůvodnění pro vytrvale pěstovaný

³ „Otázka bankovníctví“ je jistě vhodným „lakmusovým papírkem“ pro rozlišování praktických politiků a jejich stran na levicové a pravicové; možná bude v této souvislosti vhodnější rozlišovat politiky na liberální a „ty ostatní“.

⁴ hlavně obchodní zákoník, zák. č. 513/1991Sb. v platném znění

mýtus, že na daném území musí existovat jednotný druh peněz nebo zákonného platidla.“⁵ „Britská vláda udělila Bank of England v roce 1694 (mírně omezený) monopol na emisi bankovek proto, že se za to platilo, a ne proto, že to bylo k obecnému prospěchu.“⁶ Ať již zaujmeme k existenci monopolu státu v této oblasti a v návaznosti na něj ke konstituování „státních bank“ jakékoliv stanovisko, jisté je, že k těmto bankám, hlavní cílem jejichž činnosti je „péče o stabilitu měny“⁷, nemůže právo zůstat chladným, zvláště pak právo veřejné. To je bez diskuse i proto, že tyto banky hospodaří s veřejnými prostředky a jejich reálná činnost již není jen věcí výhodnosti či nevýhodnosti uzavíraných kontraktů tak, jako tomu bylo při výše zmíněných záležitostech bank soukromých.

Vývoj bankovní sféry po roce 1989 vyvolal v České republice řadu otazníků a byl doprovázen mnoha událostmi, skandály, široce rozebíranými v hromadných sdělovacích prostředcích. Po „kraších“ mnoha bank bylo ze všech stran slyšet známé volání po regulaci, opatřeních atd. Nemyslím si, že chybu je na místě hledat jen v praktické činnosti bank a lidí v nich zaměstnaných a je představujících. Chybou bylo, a zde právě nebyl vykonáván dostatečně silný tlak ani na „veřejnou“ Českou národní banku, ale ani na Ministerstvo financí, že udělování licencí v bankovním sektoru dostalo příliš hromadný charakter. Ať je potřeba ekonomiky státu jakákoliv, bankéřem se každý stát nemůže; zvláště v situaci, kdy management bank, ale často i akcionáři, nebyli na prosperitě peněžních ústavů příjmově závislí, neboť k nim neměli přímé právní vztahy.

Závěrem konstatuji, že cílem tohoto příspěvku bylo více vyvolat zamýšlení, než hledání konkrétního řešení. V případě tzv. státních bank je regulace jejich činnosti plně odůvodněná; v případě bankovníctví jakožto předmětu podnikání lze odůvodnit bez pochybností jen povinnost státní licence k tomuto typu hospodářské činnosti. Neúspěšnost nucených správ ve zkrachovalých bankách však ukazuje, že při volbě míry a intenzity státních zásahů do bankovníctví musíme být, ostatně jako v jiných částech hospodářského života, velmi opatrní.

Výňatek z připravované publikace Veřejná správa a bankovníctví. Vybrané otázky

⁵ Hayek, F. A.: Právo, zákonodárství a svoboda, Praha 1994, str. 317 a dále uvádí: „Vláda mohla svého času vykonávat užitečnou funkci, když potvrzovala váhu a ryze mincí, i když i to dělali přinejmenším stejně spolehlivě a poctivě někteří vážení obchodníci. Když však panovníci požadovali výsadní právo ražby, bylo to kvůli zisku z rozdílu mezi skutečnou a nominální hodnotou mince a proto, aby se podobizna panovníku dostala i do nejzapadlejších koutů jejich území a aby se tak obyvatelům ukázalo, komu jsou podrobeni. Panovníci a jejich následníci toto výsadní právo bezostyšně zneužívali jako nástroj moci a okrádání.“

⁶ tamtéž, str. 317

⁷ např. článek 98 Ústavy ČR